

ВІСНИК

КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Загальнодержавне періодичне видання

Засноване
19 лютого 1997 року

Свідоцтво
про державну реєстрацію
Серія КВ № 2444

Виходить
шість разів на рік

Засновник:
Конституційний Суд України
Адреса: 01033, м. Київ-33,
вул. Жилианська, 14

3/2009

© Конституційний Суд України, 2009

Редакційна рада

- А. Стрижак** — Голова Конституційного Суду України,
кандидат юридичних наук (голова Редакційної ради)
- Ю. Баулін** — суддя Конституційного Суду України,
доктор юридичних наук, професор, академік АПрН України
(заступник голови Редакційної ради)
- І. Домбровський** — суддя Конституційного Суду України
- В. Кампо** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук
- М. Козюбра** — суддя Конституційного Суду України у відставці,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент АПрН України
- М. Костицький** — суддя Конституційного Суду України у відставці,
доктор юридичних наук, професор, академік АПрН України
- П. Пацурківський** — декан юридичного факультету Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича,
доктор юридичних наук, професор
- А. Селіванов** — Постійний представник Верховної Ради України
у Конституційному Суді України, доктор юридичних наук,
професор, член-кореспондент АПрН України
- П. Стецюк** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук
- П. Ткачук** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук
- С. Шевчук** — професор кафедри публічного права юридичного
факультету Міжнародного Соломонового університету,
доктор юридичних наук

Згідно з постановою Президії Вищої атестаційної комісії України від 9 червня 1999 р. № 1-05/07
«Вісник Конституційного Суду України» включено до переліку наукових фахових видань

градвугілля» та «Шахта «Комсомолец Донбасу» щодо офіційного тлумачення положень пункту «б» частини п'ятої, частини шостої статті 41, частини другої статті 45 Закону України «Про господарські товариства», абзаців дванадцятого, тринадцятого статті 1, частини першої статті 3, абзаців першого, третього частини четвертої статті 17, абзацу другого частини першої, абзаців першого, другого частини другої статті 18 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», абзацу другого частини другої статті 98, абзаців першого, другого, шостого, сьомого частини другої, абзацу другого частини п'ятої статті 159 Цивільного кодексу України 76

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 49, частини третьої статті 102⁵ Закону України «Про вибори народних депутатів України», розділу I, абзаців першого, третього пункту 2 розділу II Закону України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» 81

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми впровадження цифрового телерадіомовлення» 85

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції (конституційності) пункту 11 Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат» 88

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційними зверненнями громадянки Гуляєвої Олени Вікторівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих рішень судів загальної юрисдикції та положень Кримінально-процесуального кодексу України 91

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Демченка Віктора Федоровича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 2 Закону України «Про оплату праці», частини третьої статті 66 Закону України «Про пенсійне забезпечення», статті 2 Закону України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» 94

Зовнішні зв'язки Конституційного Суду України

Квітень — травень 2009 року97

Вступне слово Голови Конституційного Суду України А. Стрижак на конференції суддів Конституційного Суду України та Конституційного Трибуналу Республіки Польща «Актуальні проблеми конституційного судочинства в умовах сьогодення» 98

Меморандум про взаєморозуміння між Конституційним Судом України та Конституційним Судом Турецької Республіки щодо двостороннього співробітництва 100

Теорія та практика конституційної юрисдикції

В. Сухонос. Функції глави держави: поняття, зміст і класифікація 102

Вітаємо! 110

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Функції глави держави: поняття, зміст і класифікація

В. Сухонос,

професор кафедри
державно-правових дисциплін ДВНЗ «Українська академія банківської
справи Національного банку України»,
кандидат юридичних наук, доцент

Одним із головних напрямів становлення та розвитку України як демократичної, соціальної, правової держави є визначення ролі й місця глави держави у механізмі здійснення державної влади. Інститут глави держави в Україні має не лише гарантувати дотримання конституційних засад і державного ладу, а й стати інтеграційним у системі органів державної влади.

Сформований відповідно до Конституції України та чинного законодавства з урахуванням міжнародного досвіду функціонування таких інститутів державної влади, інститут глави держави став відображенням суспільних відносин, що склалися в 1992–1996 роках. Різні погляди у науковій літературі та політичному житті на це питання свідчать про його дискусійність. Однак кількість наукових праць, які певною мірою стосуються цього інституту, поки що досить обмежена і далеко не завжди ці праці мають фундаментальний характер. Зокрема, ще до жовтневої революції 1917 року вчені здебільшого досліджували окремі елементи функціонування та формування інституту монарха¹ або розглядали главу держави виключно як главу виконавчої влади². За радянських часів інститут глави держави або взагалі розглядався як елемент, притаманний лише буржуазним державам³, або ж досліджувався крізь призму особливостей окремого регіону⁴. З появою в СРСР інституту президентства з'явилися праці, що аналізували означену категорію. Як приклад, можна назвати дослідження Е. Георгіяна, Б. Лазарева, В. Чернеги, З. Черніловського⁵ та ін.

¹ Тихомиров Л. А. Монархическая государственность / Л. А. Тихомиров. — М. : Айрис-Пресс, 2006. — 672 с.; Алексеев А. С. Безответственность монарха и ответственность правительства / А. С. Алексеев. — М. : Типография Товарищества И. Д. Сытина, 1907. — 71 с.; Алексеев А. С. К вопросу о юридической природе власти монарха в конституционном государстве / А. С. Алексеев. — Ярославль : Типография губернского правления, 1910. — 121 с.

² Мижув П. Г. Глава государства. Организация высшей исполнительной власти в главных странах современного мира / П. Г. Мижув. — СПб. : Типография Альтшулера, 1906. — 92 с.

³ Мишин А. А. Центральные органы власти буржуазных государств / А. А. Мишин ; Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова. — М. : МГУ, 1972. — С. 9–51.

⁴ Каминский С. А. Институт монархии в странах Арабского Востока / С. А. Каминский. — М. : Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1981. — 152 с.

⁵ Георгиян Э. Институт президентской власти в современном мире / Э. Георгиян // Социалистическая законность. — 1991. — № 11. — С. 68–72; Георгиян Э. Статусы президентов / Э. Георгиян // Социалистическая законность. — 1991. — № 12. — С. 55–57; Лазарев Б. М. Президент СССР /

У пострадянську добу деякі концептуальні засади, напрями і тенденції розвитку окремих інститутів механізму держави також стали об'єктом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних учених, про що свідчить низка монографічних досліджень, конференцій, наукових семінарів та круглих столів останніх років. Різні аспекти інституту глави держави досліджували українські та російські правознавці: Ю. Коломієць, В. Погорілко, Н. Сахаров, С. Серьогіна, В. Чиркін, В. Шаповал¹ та ін. Серед українських науковців помітні різні підходи до характеристики цього інституту і насамперед його місця у конституційно визначеному механізмі здійснення державної влади. Все це зумовило необхідність комплексного теоретичного дослідження та порівняння правових засад з практикою їх реалізації, враховуючи досвід зарубіжних країн, численні спроби вдосконалення відповідних правових норм у ході реформування політичної системи України. Саме тому метою нашого дослідження є вивчення питання функцій глави держави.

Для цього потрібно вирішити такі взаємопов'язані дослідницькі завдання: по-перше, загалом охарактеризувати інститут глави держави; по-друге, проаналізувати функції глави держави, головну увагу приділивши їх основному різновиду; по-третє, дослідити зміст найважливіших функцій глави держави, виділивши основні повноваження, притаманні цьому інституту.

Як відомо, інститут глави держави на конституційному рівні зародився на початку XIX століття у Франції. Його виникнення пов'язане з іменем короля Франції Людовика XVIII. У Конституційній хартії 1815 року короля визначили як «верховного главу держави»². Такий підхід зберігався протягом усього XIX століття і увійшов до світової юриспруденції як основний принцип існування цього інституту.

І хоча в деяких країнах глава держави втратив реальні важелі впливу на формування і функціонування органів законодавчої, виконавчої та судової влади, проте фактично навіть у цих країнах він є своєрідним символом держави.

Б. М. Лазарев // Государство и право. — 1990. — № 7. — С. 3–14. Лазарев Б. М. Об изменении в правовом статусе Президента СССР / Б. М. Лазарев // Государство и право. — 1991. — № 8. — С. 32–44; Чернега В. Н. Политический кризис и усиление президентской власти во Франции: размышления над опытом / В. Н. Чернега // Конституционный вестник РСФСР. — 1991. — № 5. — С. 67–76; Черниловский З. М. Институт президентуры в свете исторического опыта / З. М. Черниловский // Государство и право. — 1991. — № 6. — С. 110–117.

¹ Коломієць Ю. М. Інститут глави держави в системі вищих органів влади і управління зарубіжних країн / Ю. М. Коломієць. — Х. : Основа, Університет внутрішніх справ, 1998. — 245 с.; Погорілко В. Ф. Інститут президентства в Україні / В. Ф. Погорілко // Державотворення і правотворення в Україні : досвід, проблеми, перспективи : моногр. / ред. Ю. С. Шемшученко ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. — С. 113–134; Сахаров Н. А. Інститут президентства в сучасному світі / Н. А. Сахаров. — М., 1994. — 176 с.; Серьогіна С. Сутність інституту глави держави та його еволюція у світовій державно-правовій практиці / С. Серьогіна // Вісник академії правових наук України. — 2000. — № 4. — С. 54–65; Чиркін В. Е. Президентская власть / В. Е. Чиркин // Государство и право. — 1997. — № 5. — С. 15–23; Шаповал В. М. Президент у механізмі здійснення державної влади / В. М. Шаповал. — К. : Національний інститут стратегічних досліджень, 1995. — 30 с.

² Конституционная хартия 1814 года // Хрестоматия по новой истории : в 3 т. / ред. А. А. Губер, А. В. Ефимов, С. С. Шустерман, А. М. Дубинский ; Министерство высшего и среднего специального образования РСФСР. — М. : Издательство Социально-экономической литературы, 1965. — Т. 2 : 1885–1870. — С. 51.

При цьому під відносною самостійністю у правотворчій сфері розуміється можливість реалізації актів глави держави лише після їх контрасигнування з боку міністрів або глави уряду. Конституція Бельгії (стаття 106) передбачає: «Жоден акт Короля не може мати чинності, якщо він не є контрасигнованим міністром, котрий несе за нього відповідальність»¹. Отже, Король Бельгії — відносно самостійний у правотворчій сфері глава держави.

Щодо повної самостійності, то вона передбачає можливість глави держави приймати будь-які рішення з питань державної політики самостійно і не передбачає будь-якого контрасигнування. Зокрема, Основний Закон Султанату Оман (стаття 43) закріплює лише допоміжний характер Ради міністрів: «При формуванні та реалізації загальної політики держави Султану повинні допомагати Рада міністрів та Експертні Ради»². Отже, Султан Оману — повністю самостійний у правотворчій сфері глава держави.

Утім, у деяких країнах акти глави держави реалізуються як без відповідного скріплення, так і лише після цього. Конституція України (частина третя статті 106) встановлює: «Акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених пунктами 5, 18, 21, 23 цієї статті, скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання»³. Щодо інших пунктів, то необхідність такого скріплення Конституцією не передбачена. Отже, Президент України — це частково самостійний у правотворчій сфері глава держави.

З огляду на викладене поняття інституту глави держави можна скорегувати з урахуванням часткової самостійності глави держави в деяких країнах (автор статті пропонує визначати положення, за якими окремі акти глави держави потребують контрасигнування, а інші — ні): глава держави — це відносно, повністю або частково самостійний вищий державний орган, що, уособлюючи єдність законодавчої, виконавчої та судової влади в державі, представляє її всередині країни та за її межами⁴.

Утім, часткова самостійність глави держави є лише допоміжною характеристикою цього інституту. Фактично ж правотворча сфера його діяльності може бути або повною (правотворчі повноваження не потребують контрасигнування), або відносною (правотворчі повноваження можуть бути реалізовані лише за наявності відповідного скріплення прем'єр-міністром або міністрами).

¹ Конституція Бельгії от 7 февраля 1831 года // Конституции государств Европейского Союза : сборник конституций / Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ ; ред. Окуньков Л. А. — М. : ИНФРА-М — НОРМА, 1997. — С. 125.

² *The basic law of the sultanate of oman* (translation not officially approved) Royal Decree №. 101/96 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.psr.keele.ac.uk/docs/omanbasiclaw_e.htm. — Заголовок з екрану.

³ Конституція України : станом на 1 січня 2006 року. — Х. : ІГВІНІ, 2006. — С. 40.

⁴ Сухонос В. В. Глава держави як гарант дотримання прав і свобод людини і громадянина / В. В. Сухонос // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти : зб. тез доповідей за матеріалами Другої Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих вчених (21–22 грудня 2007 р.) / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного Банку України». — Суми, 2007. — С. 100.

Функції держави можна визначити як основні напрями її діяльності. Фактично це визначення екстраполюється на функції глави держави. З цього погляду функції глави держави означають основні напрями його діяльності.

З огляду на визначення інституту глави держави, наведеного вище, ми можемо виокремити дві основні групи його функцій.

Першу утворюють функції, що випливають із самої природи глави держави як органу, який є «особленням єдності законодавчої, виконавчої та судової влади в державі, що представляє її як всередині країни, так і за її межами» та «відносно, повністю або частково самостійний у правотворчій сфері», тобто представницька та правотворча функції. Це, на нашу думку, основні функції, адже так чи інакше вони притаманні фактично главам усіх держав. Так, Конституція Королівства Бахрейн (пункт «а» статті 33) передбачає не лише той факт, що Король є главою держави, а й те, що він є офіційним представником Бахрейну¹. Щодо республік, то частина перша статті 87 Конституції Італії закріплює, що Президент Республіки не лише є главою держави, а й «представляє національну єдність»².

Утім, у деяких країнах глава держави додатково реалізує ще низку функцій. Зокрема, Конституція Князівства Андорра (частина перша статті 44) містить положення, згідно з яким співправителі є «...гарантами непорушності і наступництва Андорри, а також її незалежності і підтримки традиційного духу паритету й рівноваги у відносинах з сусідніми державами»³. Аналогічна норма щодо гарантуючого статусу глави держави існує і в Росії: частина друга статті 80 Конституції Російської Федерації закріплює, що Президент є «...гарантом Конституції Російської Федерації, прав і свобод людини і громадянина»⁴.

Крім того, в переважній більшості країн глава держави виявляється главою (носієм, вищим носієм) виконавчої влади. Зокрема, Конституція Ісламської Республіки Мавританія від 12 липня 1991 року встановлює не лише те, що Президент є главою держави (стаття 23), а й те, що він здійснює виконавчу владу (стаття 25)⁵. У формальній монархії Папуа Нової Гвінеї, де номінальним главою держави визнається Її Величність Королева Єлизавета II (пункт «а» частини першої

¹ *Bahrain Constitution* {Adopted on: 14 Feb 2002} {ICL Document Status: 14 Feb 2002} {Official Title: Constitution of the Kingdom of Bahrain} [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/ba00000_.html. — Заголовок з екрану.

² *Конституция Итальянской Республики от 22 декабря 1947 года* // Конституции государств Европейского Союза : сборник конституций / Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ ; ред. Окуньков Л. А. — М. : ИНФРА-М — НОРМА, 1997. — С. 437.

³ *Конституция Княжества Андорра от 14 марта 1993 года* // Конституции государств Европы : в 3 т. / Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ, Институт «Открытое общество» (Фонд Сороса)–Россия / ред. Л. А. Окуньков. — М. : НОРМА, 2001. — Т. 1. — С. 235.

⁴ *Конституция Российской Федерации*. Принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 года. — М. : Юридическая литература, 1995. — С. 33.

⁵ *Mauritania Constitution* {Adopted on: 12 July 1991} {ICL Document Status: 12 July 1991} [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/mr00000_.html. — Заголовок з екрану.

статті 82 Конституції Незалежної Держави Папуа Нова Гвінея), остання також визнається уособленням виконавчої влади (стаття 138 Конституції).

Більше того, в окремих країнах монарх чи президент взагалі не визначається як глава держави, а лише як глава уряду чи виконавчої влади. Зокрема, Основний нізам про владу Саудівської Аравії (стаття 56) стверджує: «Король — голова Ради міністрів»¹. У США, де існує класична президентська республіка, частина 1.1 розділу 1 статті II Конституції встановлює, що «виконавча влада здійснюється Президентом Сполучених Штатів Америки»².

Отже, крім представницької та правотворчої, глава держави додатково може реалізувати також гарантійну та виконавчу функції.

Таким чином, можна виділити основні (представницька та правотворча) і додаткові (гарантійна та виконавча) функції глави держави.

Але питання щодо функцій глави держави не вичерпуються лише їхньою класифікацією — важливого значення набуває питання щодо структури кожної з них, і перш за все — щодо їх змісту.

На нашу думку, первинними елементами структури функцій глави держави, їх змістом є його повноваження, що у свою чергу складаються з конкретних прав та обов'язків. До представницької функції можна віднести чотири групи повноважень: дипломатичні, кадрові, церемоніальні та арбітражні. Правотворча функція реалізується за допомогою законотворчих повноважень та шляхом прийняття власних нормативно-правових актів. Виконавча функція складається із таких повноважень, як установчі та організуючі. Щодо гарантійної функції, то вона перш за все реалізується через повноваження у сферах оборони, подолання надзвичайних ситуацій, забезпечення прав і свобод людини і громадянина та нормального функціонування державного апарату.

У свою чергу, як уже зазначалося, повноваження реалізуються через конкретні права та обов'язки. Дипломатичні повноваження глави держави здійснюються, зокрема, шляхом реалізації таких прав, як ведення переговорів з представниками інших держав. Наприклад, стаття 63 Основного нізаму про владу Саудівської Аравії стверджує: «Король приймає Королів та Глав Держав»³. Саме відповідно до цієї статті свого часу були проведені переговори між Королем Саудівської Аравії Абдалою I та колишнім Президентом Російської Федерації В. Путіним, результатом яких, з одного боку, стало отримання Саудівською Аравією новітньої зброї (танки Т-90, системи ППО «Панцир» тощо) та запрошення останньої взяти участь у реалізації новітньої системи космічного спостереження РФ «ГЛОНАСС», а з іншого, — нагородження Президента РФ премією імені

¹ *Saudi Arabia Constitution* {Adopted on: March 1992} {Adopted by Royal decree of King Fahd} {ICL Document Status: Oct 1993} [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/sa00000_.html. — Заголовок з екрану.

² *Конституция Соединенных Штатов Америки* // Конституційне законодавство зарубіжних країн : хрестоматія : навч. посіб. / упоряд. В. О. Ріяка, К. О. Закоморна ; Міністерство освіти і науки України. — К. : Юрінком Інтер, 2007. — С. 15.

³ *Saudi Arabia Constitution* {Adopted on: March 1992} {Adopted by Royal decree of King Fahd} {ICL Document Status: Oct 1993} [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/sa00000_.html. — Заголовок з екрану.

короля Фейсала, яке провів Король, назвавши главу російської держави «справжнім державним діячем, людиною миру і справедливості»¹.

Кадрові повноваження полягають у праві глави держави призначати тих чи інших осіб. Як приклад, можна навести ситуацію в Японії. Згідно зі статтею 6 Конституції Японії імператор призначає Прем'єр-міністра за поданням Парламенту та головного суддю Верховного суду за поданням Кабінету². Хоча ці акти мають суто формальний характер, адже згідно з частиною першою статті 4 Конституції «імператор здійснює тільки ті дії щодо справ держави, які передбачені цією Конституцією»³ і не має права відмовитися від призначення зазначених осіб, але сама можливість монарха взяти участь у формуванні уряду й Верховного суду, дозволяє нам не погодитися з думкою тих науковців, які виключають монарха з процесу формування уряду⁴, і стверджувати про наявність у імператора кадрових повноважень у цій сфері.

Церемоніальні повноваження полягають у праві глави держави нагороджувати тих чи інших осіб або звертатися з посланнями до народу чи парламенту. Так, пункт «і» статті 33 Конституції Королівства Бахрейн дозволяє главі держави присуджувати згідно із законом нагороди і відзнаки⁵. Щодо звернень до парламенту, то вони не можуть бути предметом обговорення. Стаття 28 Конституції Королівства Марокко від 13 вересня 1996 року передбачає: «Король може звернутися з посланнями до Нації та Парламенту. Послання має бути оприлюднене вголос перед обома Палатами і не може бути предметом будь-якого обговорення»⁶.

Арбітражні повноваження з'являються у глави держави тоді, коли виникає гостра суперечка в державному механізмі між різними гілками влади (найчастіше — між законодавчою та виконавчою гілками влади). Наприклад, Конституція Королівства Бахрейн (пункт «d» статті 67) передбачає, що Національні Збори більшістю у дві третини голосів можуть прийняти рішення про неможливість співробітництва з прем'єр-міністром. У цьому разі глава держави може або звільнити главу уряду, або ж розпустити парламент⁷.

¹ Козн А. Арабский выход Путина [Электронный ресурс] / Ино СМИ. Ру. — Режим доступа : <http://www.inosmi.ru/print/233211.html>. — Загл. с экрана.

² Конституция Японии. Вступила в силу 3 мая 1947 года // Конституции зарубежных государств : учебное пособие / Сост. В. В. Маклаков [2-е изд., исправ. и доп.]. — М. : БЕК, 1997. — С. 442.

³ Там само.

⁴ Павлішина Л. Ф. Японія — ефективна виконавча влада і процеси демократизації / Л. Ф. Павлішина // Європа, Японія, Україна: шляхи демократизації державно-правових систем : матеріали Міжнар. наук. конф. (17–20 жовтня 2000 р.) / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Японський фонд. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. — С. 49.

⁵ Bahrain Constitution {Adopted on: 14 Feb 2002} {ICL Document Status: 14 Feb 2002} {Official Title: Constitution of the Kingdom of Bahrain} [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/ba00000_.html. — Заголовок з екрану.

⁶ The Constitution adopted on September 13th, 1996 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.mincom.gov.ma/english/generalities/state_st/constitution.htm. — Заголовок з екрану.

⁷ Bahrain Constitution {Adopted on: 14 Feb 2002} {ICL Document Status: 14 Feb 2002} {Official Title: Constitution of the Kingdom of Bahrain} [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/ba00000_.html. — Заголовок з екрану.

Правотворча функція, як уже зазначалося, реалізується в рамках законотворчих повноважень та повноважень у сфері видання власних нормативно-правових актів.

Законотворчі повноваження є у глав практично всіх держав. Єдина країна, яка не надала таких повноважень главі держави, — Швеція. Згідно з главою 5 *Форми правління Швеції* Король не має жодних законотворчих повноважень (ні права законодавчої ініціативи, ні права підпису і промудрації законів)¹. Навіть у Японії, де імператора «...не наділено повноваженнями, пов'язаними із здійсненням державної влади» (частина перша статті 4), монарх «...за порадою та з ухвали Кабінету здійснює від імені народу... промудрацію поправок до Конституції, законів» (стаття 7)². У ФРН Федеральний Президент після відповідного контрасигнування готує до офіційного оприлюднення у Федеральному віснику законів закони, прийняті на підставі приписів Основного Закону (частина перша статті 82 Основного Закону)³.

Повноваження у сфері видання власних нормативно-правових актів, існують як у рамках республіканської, так і в рамках монархічної форми правління. Основна ж різниця полягає у тому, що в окремих країнах глава держави може робити це самостійно, на власний розсуд, а в деяких — лише за згодою інших органів (перш за все — уряду). Так, пункт «f» статті 62 Конституції Іспанії передбачає, що Король «видає узгоджені в Раді міністрів декрети»⁴. Водночас в іншій монархічній країні — Бахреїні — Король відповідними декретами конкретизує порядок виконання законів (пункт «а» статті 39 Конституції)⁵. Як бачимо, в умовах монархії глава держави може видавати акти як самостійно, так і за погодженням з урядом. Аналогічною є ситуація в республіках. У Франції Президент Республіки згідно з частиною першою статті 13 Конституції підписує ордонанси і декрети, прийняті Радою міністрів⁶. Водночас відповідно до статті 9 Конституції саме він головує у Раді міністрів⁷. Фактично це означає, що Президент Франції видає

¹ *Форма правління Швеції*. Принята 27 февраля 1974 года // Конституции государств Европейского Союза : сборник конституций / Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ ; ред. Окуньков Л. А. — М. : ИНФРА-М — НОРМА, 1997. — С. 710–711.

² *Конституция Японии*. Вступила в силу 3 мая 1947 года // Конституции зарубежных государств : учебное пособие / сост. В. В. Маклаков [2-е изд., исправ. и доп.]. — М. : БЕК, 1997. — С. 442.

³ *Основной Закон Федеративной Республики Германии* от 23 мая 1949 года // Конституции государств Европейского Союза : сборник конституций / Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ ; ред. Окуньков Л. А. — М. : ИНФРА-М — НОРМА, 1997. — С. 207.

⁴ *Конституция Испании*. Вступила в силу 29 декабря 1978 года // Конституции государств Европейского Союза : сборник конституций / Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ ; ред. Окуньков Л. А. — М. : ИНФРА-М — НОРМА, 1997. — С. 384.

⁵ *Bahrain Constitution* {Adopted on: 14 Feb 2002} {ICL Document Status: 14 Feb 2002} {Official Title: Constitution of the Kingdom of Bahrain} [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/ba00000_.html. — Заголовок з екрану.

⁶ *Конституция Французской Республики* от 4 октября 1958 года // Конституции государств Европейского Союза : сборник конституций / Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ ; ред. Окуньков Л. А. — М. : ИНФРА-М — НОРМА, 1997. — С. 668.

⁷ Там само. — С. 667.

підзаконні нормативно-правові акти з обов'язковим урахуванням думки Ради міністрів. Щодо самостійного статусу у сфері підзаконної правотворчості, то його має, наприклад, Президент України, який згідно з частиною другою статті 106 Конституції видає укази і розпорядження, що є обов'язковими до виконання на території України¹.

З правотворчою функцією пов'язана така можливість глави держави, як реалізація ним права вето. За загальним положенням існує три види вето: абсолютне, відносне та вибіркове. При цьому абсолютне вето взагалі позбавляє вищий державний апарат будь-якого впливу на процес законотворчості, адже воно надає главі держави можливість повного відхилення законопроекту. На сьогодні повною мірою право абсолютного вето надане британським монархам², які, утім, тривалий час ним не користуються. Частково абсолютне вето є в Королівстві Тонга: згідно зі статтею 68 Конституційного Акта якщо Король не ухвалює закон після того, як за нього проголосували Законодавчі Збори і подали на затвердження монарху, він не повинен більше розглядатися на тій самій сесії Законодавчих Зборів³. Формально це надає Законодавчим Зборам право повторно повернутися до розгляду законопроекту на наступній сесії, але фактично такий закон може ніколи не отримати королівської санкції. Тобто, на нашу думку, в Королівстві Тонга монарх має право абсолютного вето.

Щодо відносного вето, то воно надає парламенту можливість його подолання. Наприклад, відносне вето існує в Бахреїні: згідно з пунктом «d» статті 35 Конституції «якщо Консультативна Рада і Палата Депутатів або Національні Збори повторно ухвалюють проект двома третинами голосів своїх членів, Король повинен підписати його й оприлюднити протягом одного місяця своєю повторною ухвалою». Відносне вето існує також і в Україні: частина третя статті 94 Конституції зобов'язує Президента підписати і оприлюднити закон, ухвалений двома третинами народних депутатів⁴.

І абсолютне вето, і вето відносне стосуються закону в цілому. Але конституціями деяких країн передбачається право глави держави відхиляти окремі положення того чи іншого акта. Частина друга статті 10 Конституції Франції надає Президенту право вимагати від Парламенту не лише нового обговорення закону в цілому, а й окремих його положень⁵. Таке вето називається вибірковим.

З огляду на викладене можна дійти висновку: по-перше, функції глави держави поділяються на основні (характерні для глав практично всіх держав) і додаткові (характерні далеко не для всіх глав держав). Основними функціями глави держави є представницька і правотворча, додатковими — виконавча й гарантійна. По-

¹ Конституція України : станом на 1 січня 2006 року. — Х. : ІГВІНІ, 2006. — С. 40.

² Мишин А. А. Центральные органы власти буржуазных государств / А. А. Мишин. — М. : МГУ, 1972. — С. 41.

³ Constitution of Tonga [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.paclii.org/to/legis/con_sol_act/cot238. — Заголовок з екрану.

⁴ Конституція України: станом на 1 січня 2006 року. — Х. : ІГВІНІ, 2006. — С. 35.

⁵ Конституция Французской Республики от 4 октября 1958 года // Конституции государств Европейского Союза : сборник конституций / Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ ; ред. Окуньков Л. А. — М. : ИНФРА-М — НОРМА, 1997. — С. 667.

друге, зміст функцій глави держави перш за все становлять відповідні групи повноважень (прав та обов'язків). Утім, на нашу думку, вони не вичерпують структури функцій, яка обов'язково повинна містити такі елементи, як форма, методи та механізм їх реалізації. Але це є справою подальших досліджень, так само як і питання змісту додаткових функцій глави держави.

ВІТАЄМО!

Конституційний Суд України
та його Секретаріат вітають суддю
Європейського суду з прав людини від України,
члена редакційної ради
«Вісника Конституційного Суду України»

ШЕВЧУКА С. В.

з присудженням йому наукового ступеня
доктора юридичних наук.

Бажаємо Вам, шановний Станіславе Володимировичу,
нових творчих злетів, успіхів у ствердженні високих ідеалів
верховенства права, добробуту та процвітання!